

teli tuskissaan... Mutta huulet so-
persivat:

— Elämän nauru... Elämän nau-
ru...

Ne sanat hän vielä lausui, sitten
hän vaikenä, vaikenä ainaaksi. Pari
liveiripukuista palvelijaa saapui ja
he korjasivat kuolleen pois...

Orkesteri viritti tulisen valssin.
Alkoi jälleen tanssi...

LEMMEN TEILLÄ

(Jatk.)

Pian kumminkin Eskon elämä joutui uusin vaiheisiin. Vallankumouksen kuumeinen, toivokas aika oli käsissä. Työn ja toiminnan aika oli tullut. Ja koko sielullaan antautui Eskokin muuttamaan vapausaatteita todellisuudeksi. Hänestä tuli sotilas punaiseen armeijaan ja rintamalla taisteli hän siksi, kunnes haavoittuneena tuotiin Helsinkiin. Haavansa ei ollut vaarallinen, mutta kumminkin oli hän vielä sairaalassa silloin, kun jo saksalaisten ja suomalaisten telottajain riemu raikui Helsingin kaduilla ja toreilla. Toisten sairaiden ja vangittujen kanssa siirrettiin Esko sairaalasta Viaporiin. Ja siellä alkoi hänelle tuhansien osatovereiden kanssa epävakamien taistelu nälkäkuolemaa vastaan. Ja kuolema näytti olevan ylivoimainen, vastustamaton. Rohkein tuhoisin vedoin näytti se saalista epäonnistuneiden vapauden tavoittajien joukosta.

Onneksi Esko oli voimissaan, että hän ei vajonnut toivottomuuteen, vaan kykeni kilvoittamaan vaivastensa kannustamana elämänsä säilyttämiseksi. Kumminkin tunsin hän päivä päivältä voimiansa vähenevän ja elonkipinän hiljalleen sammuvan. Kohtalon, jonka niin moni oli saanut — kuolla tulla haudatuksi läheiselle saarelle santakuoppaan, näki Eskokin varmasti ja väijäämättömästi omaan. Ja viiltävän tuskan tunsin hän rinnassaan ajattellessaan, ettei hän enää koskaan saa astua tältä saarelta pois, vaan toiset kuoppaavat hänet kuin koiran jonnekin.

Kaikki on takana — ja täydelleen tuhottuna — elämä kaikkineen. Kuinka intohimoisesti hän haluaisi-kaan elää vaikka hetkenkin vapaana, pois täältä! Ja kulunut elämä, niin tuskallista työläisellä kuin se oli ollutkin, näytti hänestä suurelta ja ihanalta. Taistelu siellä oli ollut raadantaa, mutta paljon valoisia onnen hetkiäkin. Ellikin! Niin, mutta miksi minä hänenkin hyljäisin? Tuhlaajapoika minä olen ollut. Todellisuudessa minä ylenkatsoin hänen rakkautensa. Se ei ollut omistamisen arvosta mielestäni silloin. Ehkäpä olin niin sittenkin paraasta, sillä tuskinpa se olisi minua kohtalostani pelastanut. Taistelu vapauden puolesta on aina ollut yläpuolella yksilöllisen onneni ja se olisi minut nytkin varmasti vienyt mukanaan. Mutta nyt, kun kuune polttava päästäni ja makaan loassa, vihan ja eläimellisen kilvoittelun keskellä, tuntuu mahdottomalta käsitellä, että olen koskaan voinut torjua pois hänen hyväilevän käntensä. Niin on kumminkin tapahtunut, eikä se ole korjattavissa enää...

Kuukausia kului Eskolta, ennenkuin hän voi astua laivaan, joka toi hänet Helsingin rantaan — elämään, vapauteen. Mutta se tapahtui kumminkin eräänä päivänä syyspuoleen. "Oikeus" ei ollut hirmuisimmalla tuulellaan silloin, kun Eskon rikoksia punnittiin.

Kovin rajoitettua oli se vapaus, johon Esko astui, mutta kaiken eletyn jälkeen oli sillä arvonsa — pahin oli vältetty. Muutamien viikkojen toipumisen jälkeen palautuivat voimatkin vähitellen, ja hän tunsin taas itsensä mieheksi, joka kykenee elämään ja toimimaan.

Eräänä iltana kävellessään puistossa, näki Esko penkillä yksinäisen naisen, joka näytti täydellisesti syventyneen lukemaan kädestään olevaa kirjaa. Eskon sydän vavahti ja surunuloinen tunne täytti hänen mieltään, nähdessään naisen piirteet — ne olivat tutut.

— Elli! Hyvää iltaa! sanoi Esko, tullen penkin luokse.

— Esko! Sinäkö? huudahti Elli kalpeana hämmästyksestä.

— Minä se olen, sanoi Esko, ottaen Ellin kädestä.

— Sinä siis elät vielä, ja kun minä luulin sinun jo kuolleeksi, sanoi Elli silmät loistaen ilosta.

— Kuinka sinä sellaista olet ajatellut?

— Kun sinä... En minä mitään ole ajatellut. Päästäähän käteni irti.

— Niin, Elli, en ole ansainnutkaan, että sinä muistaisit minua, mutta minä olen muistanut ja ajatellut paljon sinua.

— Oho! Sepä ikävää, että vielä viitsit vaivata päätäsi ajattelemalla yhden tytön tyhmyksiä. Kovinpa taisinkin sinulle tuottaa harmia aikoinani. Mutta onhan se aika jo onneksi jäljellä. Hyvästi taas! sanoi Elli nousten, minun on lähdettävä.

— Ei, Elli! Me emme eroa tällä kertaa näin. Tule niin kävellyään jonnekin, missä saamme rauhassa puhella.

— Tuskinpa se kannattaa ja mitäpä meillä olisi puhelemista. Kerran olenkin puhelleet kaikki niin selväksi, sanoi Elli hymyillen surumielisesti. Mutta eihän sen ole väliä, kenen kanssa kävelee.

— Niin, se oli silloin, mutta unohda, Elli, se surullinen, unohda, jos voit. Minä olen katunut sitä siitä hetkestä asti, kun erosimme. Ja viime kuukausina, jolloin tein tiliä itseni kanssa elämäni erehdyksistä, tuntui kaikkein surullisemmalta se, etten luullut koskaan enää saavani tavata sinua.

— Minä olen unohtanut kaiken... Emme puhu siitä enää mitään. Oletko sinä ollut vankina, vai kuinka?

— Vankina olin. Mutta sanohan, Elli, oletko todellakin unohtanut kaiken! Tule istumaan tänne tutun vaah-
teran alle, sanoi Esko, ottaen Ellin kädestä ja taluttaen istumaan penkille. Onko kaikki iäksi unohtunut. Etkö voi enää rakastaa minua?

— Ja mitä varten tahtoisit sitä tietää? Ainoastaan turhamaisuuttasi tyydyttääksesi. Haluaisit vain nähdä kuinka höperö joku yksinkertainen tyttö voi olla rakkaudessaan.

— Turhamaisuudella ei ole tässä mitään osaa, mutta se, mitä avastin on tapahtunut, sanoi Esko surullisena. Elämä kostaa ankarammin erehdyksen kuin tahallisen rikoksen. Minä olen tuhlannut ja väärin laskelmia tehden menettänyt sen onnen, minkä rakkaus olisi voinut minulle antaa.

— Oletko surullinen todellakin, Esko, sanoi Elli nojautuen Eskon rinta-
ta vasten. Et sinä ole minussa mitään menettänyt. Jos rakkauteni voisi olla sinulle jotakin parempaa kuin raasitus ja taakka, niin tiedä sitten, että se on sinua kohtaan sama nyt kuin silloin erotessamme. Olen niitä

ihmisiä, jotka rakastavat vain ker-
ran... En häpeä sanoa sitä, vaikka
sinä jo huomenna minut unohtaisit.

— Oi, Elli! huudahti Esko hili-
tysti ja sulki Ellin sylinsä. Sinä ra-
kastat minua sittenkin... Ja nyt me
emme eroa enää. En unohda, en
jätä sinua huomenna en ylihuomenna,
en koskaan, mitä myrskyjä ja vastoinkäymisiä se meille tarjonneekin. Ehkä se antaa meille enemmän suruja ja taisteluita, mutta kenties joku onnen murunenkin osaksemme tulee. — Minä olen sinun rinnallasi kaikessa. Mutta pelkään vähän, voinko olla sinulle mitään; minulla ei ole kuin rakkauteni.

— Se riittää. Rakkautta minä tarvitsen ja janoon. Sitä suurta, kaikki unohtavaa ja anteeksiantavaa, joka vain hyvien ihmisten sydämissä asuu. Mutta en ole vielä edes kysynyt sinulta mitään voinnistasi näiden viimeisen kahden vuoden aikana. Sinä olet surupuvussa: onko joku sukulaistasi kuollut?

— Ehkä on kaukaisia sukulaistakin kuollut, mutta se, jonka tähden surupukua kannan elää vieläkin.

— Miksi sitten elävää ihmistä sur-
ret?

— Kun minä sain talvella sellaisen muka aivan varman tiedon, että hän — sinä Esko — olet kaatunut jossa-
kin rintamalla.

Esko ei puhunut mitään, mutta suudelma, jonka hän painoi Ellin huulille, sanoi enemmän kuin tuhannet sanat.

YHTÄ JA TOISTA

Kirj. L. W.

Melkein toimitettomana, kuten ajat-
telematon pölkkyä ainakin, olen nykyisin minäkin seurannut mailman toilaus-
lauksia. Mielikuvituksiani olen kyl-
lä kirjoittellut pitkiä kyhäyksiä, mutta ne ovat jääneet vain mielikuvitukseksi. Kun on tullut Toveritar, niin olen nähnyt samoja ajatelmia, mutta toisten kirjoittamina.

Katsokaahan! Velvollisuuden tunne omaa lehteä kohtaan, sai nyt minunkin tarttumaan kynään. Olen seurannut toisten toverittarien kynän tuotteita lehdeksämme ja olen tehnyt niistä sen havainnon, että me naiset emme enää olekaan aivan tietämättömiä mailman tapahtumista.

Nainen jo tänä päivänä alkaa tajuta olevansa tasa-arvoisa toveri mihen rinnalla ottam. osaa taisteluun kapitalismin nujertamiseksi. Kehitys tosin kulkee hitaasti, mutta varmasti. Kuukaan ei sitä väittäne vastaan, että viime vuosikymmen oli kaikkein rohkein ja pisin hyppäys kehityksessä suomalaisten työläisnaisten keskuudessa tällä mantereella. Pikku poikkeuksia lukuunottamatta vallitsi täydellinen pimeys edellisellä vuosikymmenellä.

Luonnollinen seikka, sillä sosialismista ei silloin vielä paljon puhuttu ja niinollen suuret naisten joukot uinuvat etenkin raskaassa uskonnon kahleissa ja olivat helpommin kytkettävissä syvässä orjuuteen.

Siihen aikaan etenkin suomalaiset tytöt — sanon tyttöparat — olivat kaikellaisten paikanvälitys toimistojen ja muiden laitosten erikoisia nylletäviä, etenkin suur New Yorkissa ja Brooklyniin. Niinpä sitten siellä syntyi sen johdosta osuuskodin tarve, ja mainittu laitos perustettiin. Vuosi pari myöhemmin saimme naisten agitaation lehden. Toverittarelle lasket-

tiin kulmakivet. Vastustajat, tietämättömät työläiset varsinkin, erittäin hartaasti pilkkasivat sosialismia, vaikka useimmiten tuskin oli avastusta siitä, mitä se merkitsee. Muistan, miten siihen aikaan sain julkeita huomautuksia, kun tilasin sosialistisia lehtiä. Sen varsinkin sai kuulla usein, että mitä naisen tarvitsee lehtiä lukea! Ja se on tosiaan, että vaikka kuinka käyttiin kaikki kaunopuheliasuuteni, en kuitenkaan saanut Toverittarelle yhtään tilausta! Sitten vasta vuosia myöhemmin muutui asia. Nyt jo tätä lehteä levittää kymmenien tuhatta ja ehkä lukijoita on puolta enemmän, niin että on sitä sentään eteenpäin menty. Ne ahkerat avustajat, kirjeenvaihtajat ja asiamiehet, jotka lehden hyväksi kaiken aikaa ovat työskennelleet, pitävät tätä saavutusta jo hyvänä. Taunta ei saisi tässä juhlatunnelmassa taantua! Miksi niin monta kyvykästä kynänkävittäjää on jäänyt tienoheen? Miksi lamaannut! Nyt ei ainakaan olisi aika lamaantua, vaan päinvastoin. Nyt juuri kun Toveritar on päässyt selvälle uralle ja onnellisesti sivuuttanut alkuvaiheensa, olisi sen takana ehdottomasti seisottava ja seisottava luja! On ollut kaikellaista tekoystiä, sanottu lehteä keltaiseksi jne. Nyt ei ole siihen syytä, joten senkään takia ei tarvitse vaieta. Meidän tulee tehdä jatkuvaa kasvatuustyötä sellaisien naisten keskuudessa, jotka vaeltavat kapitalismin valheverkossa. Toveritar on siinä työssä mainio väline.

Työväestöllä on kerran edessä ratkaiseva ottelu kapitalismin voimia vastaan, varustautukaamme siihen kaikella tarmolla. Tietoisuus ennenkaikkea. Ilman köyhälistön naisten osanottoa vallankumoukselliseen toimintaan, ei kypsy vallankumouksen vilja. Historiassa tuskin tiedämme aikaa, jolloin kurjuus olisi niin laajalle levinnyt kun se nykyään on. Kapitalismin kehitys saattaa vaihteluun "hyvät" ja "huonot" ajat. Pulakaudet seuraavat toistaan nopeassa tahdissa. Nykyään on sellainen tilanne entistä voimakkaampana nähtävissä.

Mutta juuri silloin kun tilanne on synkin ja sorron yö mustimallalta näyttää, alkaa hämmöittää pelastuksen aurinko. Mailman työläisillä on luja luottamus sosialismin voimaan, työväenluokan omaan apuun. Sokea täytyy olla se työläinen, joka ei nyt jo käsitä, että mailman köyhälistön voitonpäivä on nousemassa.

Jokaisen naisen on kuljettava ajan mukana. Teroitukaamme taistelukul-
pamme ja käykäämme vallankumoukselliseen työhön käiksi. Antakaamme äänemme kuuluu Toverittaren kautta. Vallankumoukselliseen työn välineeksi olemme lehtemme perustaneet, tekkäämme agitationia sen kautta jokainen osaltamme.

LASTEN SUUSTA.

Santahaminan vankileirillä oli naisten joukossa myös äitejä lapsineen. Eräs pikkupoika istui piikkilanka-aidan vieressä haeskelemassa syöpäläisiä sukastaan. Ohitse kulki juuri porvarillisia valtiopäivänaisia, jotka olivat vankileirillä "tarkastukalla".

Eräs heistä kysyi pikkupojalta: — Mitä se pikkumies hommaa? — Tapan lahtareita, vastasi poika reippaasti.

Tuomari (todistajalle, joka tuntuu vähän löylylyömältä):

— Oletteko te hullu? — Todistaja: — Ee! Tällainen minun aana!